

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

**Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії**

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: Внутрішня політика урядів Маргарет Тетчер

студентки ступеня «магістр» МАП групи

Галузь знань 01 Освіта/ Педагогіка

Спеціальності 014 Середня освіта (Історія)

Додаткова спеціальність: Правознавство

Лехкодух Тетяни Олегівни

Науковий керівник :

кандидат історичних наук, доцент

Мазур Інна Віталіївна

Національна шкала _____

Кількість балів _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Члени комісії _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

м. Вінниця – 2022 рік

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ I. Історіографія, джерельна база та методологія дослідження.....	10
1.1. Стан наукового висвітлення проблеми.....	10
1.2. Джерельна база.....	15
1.3. Методологія дослідження.....	19
Розділ II. Внесок Маргарет Тетчер в концепцію неоконсерватизму.....	22
Розділ III. Соціальна політика урядів Маргарет Тетчер.....	32
3.1 Приватизація державного сектору в економіці та сфері обслуговування та її особливості.....	32
3.2 Боротьба з тред-юніонами.....	39
3.3 Зміни в системі освіти та охороні здоров'я	47
3.4 Ірландське питання.....	59
3.5 Реформи в сфері житлового будівництва.....	68
Розділ IV. Загострення суперечностей всередині Консервативної партії наприкінці 1980-х та відставка Маргарет Тетчер з посади прем'єр-міністра країни	76
Висновки.....	81
Список використаних джерел та літератури	85

ВСТУП

Маргарет Тетчер назавжди закарбувала своє ім'я на сторінках історії. Вона стала 71 прем'єр-міністром Великої Британії з 1979 до 1990 роки. Маргарет стала не лише першою жінкою на цій посаді у Великій Британії, але й серед інших європейських держав. Прем'єрство Тетчер стало найтривалішим у минулому столітті. Відома як «залізна леді», вона втілила в життя ряд консервативних заходів, які стали частиною політики так званого «тетчеризму».

Актуальність теми. Маргарет Тетчер дала ім'я цілій епосі. Її життя та політика викликає суперечності навіть сьогодні. Сучасна Велика Британія багато чим завдячує цій жінці, тому актуальність теми полягає у необхідності визначити вплив політики Тетчер на розвиток країни у XXI ст.

Крім того, актуальними для дослідження є заходи, проведені неоконсервативним урядом на чолі з М. Тетчер по подоланню наслідків кризи і соціальної, і економічної, яка охопила Великобританію в повоєнні роки та загострилася в другій половині 70-х рр. XX ст. Адже саме тоді відчувалась гостра потреба в радикальних економічних, соціальних, політичних реформах. І таку програму реконструкції економічних та соціальних відносин запропонували нові торі, прийшовши до влади у травні 1979 р.

Уряд на чолі з Маргарет Тетчер упродовж 1979-1990 рр. запровадив ринкові відносини, приватизував одержавлені в 1945 – 1960-х рр. збиткові галузі та корпорації, дав поштовх для розвитку середнього та дрібного підприємництва, послабив деструктивну роль тред-юніонів, знизив страйкову боротьбу.

Актуальність даної проблеми ще більше посилюється схожістю соціально-економічних проблем Великобританії 70-х рр. XX ст. з проблемами України впродовж 1990-2000-х років. І тому деякі рішення консервативного уряду часів М. Тетчер були б корисними, після їх детального вивчення, можливо й для України.

Об'єктом дослідження є Великобританія в період перебування при владі консерваторів на чолі з Маргарет Тетчер

Предметом дослідження є реформаторська діяльність Маргарет Тетчер на посаді прем'єр-міністра Великої Британії та її внесок у внутрішні перетворення в країні.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період перебування Маргарет Тетчер на посту прем'єр-міністра Великобританії й окреслюються періодом від 1979 до 1990 року.

Територіальні межі визначаються територією Великої Британії.

Огляд історіографії та джерельної бази. З періоду перебування Маргарет Тетчер на посаді прем'єр-міністра Великої Британії нагромадилась значна історіографічна та джерельна база. Однією з ранніх робіт (1982 р.) про М. Тетчер ще за радянських часів була брошура А. Салміна "Політичний портрет Маргарет Тетчер"[103]. У ній представлений огляд частини англійської історіографії, деяка біографія Маргарет та нарис її політичних поглядів, складений на основі її виступів у пресі.

Ще одна брошура під назвою «Політичний портрет Маргарет Тетчер», автором якої була В. Денискіна, представляє коротку біографію Тетчер та її позиція у політиці на основі її автобіографії, англійської історії тетчеризму та даних статистики [73].

Цікавими для вивчення теми є роботи, написані В. Поповим і Л. Зам'ятіним. У книзі В. Попова більшу увагу приділено біографії Тетчер, на відміну від Л. Замятіна, робота якого складається з коментарів щодо її зовнішньої політики зокрема про англо-радянські відносини. В. Попов написав такі роботи як: «Маргарет Тетчер: Людина та політик» [97], "Політичний портрет" [99], "Прем'єр" [100]. Основна робота Л. Замятіна «Горбі та Меггі: записки посла про М. Горбачова та М. Тетчер» [75]. Замятін пояснює політичну філософію тетчеризму, виявляє сутність тетчерівської економічної перебудови.

Дослідженням джерел з історії розвитку консерватизму у Великій Британії ще за часів існування Радянського Союзу займався український вчений В. Горбиком [69].

Сучасні українські науковці, які спеціалізуються на вивчення історії Британії, акцентують увагу в основному лише на соціальному та економічному становищі суспільства у 1980-х роках. Саме цієї проблематики стосується і праця вітчизняного історика А. Трубайчука, основну увагу він зосереджує на наслідках політики М. Тетчер у цій сфері [108;109]. Окрім того, інтерес викликають й інші сфери життя, зокрема діяльність британського профспілкового руху, що значно активізувався саме у 80-ті рр. ХХ ст. Особливе зацікавлення викликає взаємодія профспілкових організацій з державою та бізнесом. Дисертаційні дослідження українських вчених С. Горлянського [71] та С. Головка [68] містять ґрунтовний аналіз ролі профспілок у нових суспільно-політичних умовах.

Непересічною є праця сучасної української історикині О. Черевко [114]. В своїй дисертації вона відкриває новий погляд на історіографічну базу дослідження, що стосується Великобританії 80-х рр. ХХ ст. Авторка розглядає зміни в суспільно-політичному та економічному житті суспільства крізь призму реформаторської Маргарет Тетчер, при цьому виділяючи основні риси, притаманні британському консерватизму. Основна увага зосереджена саме на внутрішньому житті країни без розгляду зовнішньої політики прем'єр-міністра.

Говорячи про сучасну російську історіографію, не можна залишити без уваги праці С. Перегудова: "Тетчер і тетчеризм" [95], "Відставка Маргарет Тетчер" [94]. Ці роботи не так висвітлюють біографію Тетчер, як саму політику тетчеризму, яку він вважає інструментом здійснення змін.

Перекладено російською мовою монографію американського журналіста, який довгий час працював в Англії К. Огдена "Маргарет Тетчер: жінка при владі" [89]. У цій книзі поєднуються елементи біографії, політичного портрета та літописання. Аналізується період із 1979 по 1990 роки, внесок у освітлення теми Тетчер вніс Жан-Луї Тьєрію - французький історик і адвокат. Його монографія «Маргарет Тетчер: від бакалійної крамниці до Палати лордів» показує контраст думок про Маргарет Тетчер [112].

Англійський історик Пітер Кларк [138] дослідив життя Маргарет Тетчер від початку її становлення як політика до відставки з поста прем'єр-міністра.

Серед англійських дослідників політику Маргарет Тетчер вивчали С. Пратен[139], Д. Паркер [137], Джульєт С. Томпсон та Уейн Ч. Томпсон[133].

Усебічно досліджував політику Маргарет Тетчер і американський історик Е. Брюс Гелхоед[134]. Він досліджує сильні і слабкі сторони прем'єр-міністра, особливу увагу приділяє останнім рокам при владі.

Історію розвитку освіти у Великобританії вивчали англійські науковці Д. Гілард [79] та К. Вудхед [146]. У працях цих науковців описуються всі етапи розвитку англійської освіти, включаючи сучасний період.

Англо-ірландські відносини вивчали Пітер Невілл [86], який у праці «Ірландія. Історія країни» описує історію країни від минулого до сьогодення, включаючи детальний опис економічного, політичного релігійного життя регіону, а також Д. Блумфілд [119], який описує стратегії врегулювання конфлікту в Північній Ірландії.

Позитивно оцінює діяльність Маргарет Тетчер і англійка Бренда Меддокс[120], яка пише про вразливість Маргарет як жінки-політичного лідера та описує труднощі, з якими їй довелося зіткнутися.

Одним з авторів, що критично ставляться до політики Маргарет Тетчер, є британський політичний біограф Джон Кемпбелл [130; 131], який написав двотомну біографію Маргарет Тетчер, що з'явилася у 2000 та 2003 роках.

Джерельна база проблеми. Особливе місце займає мемуарна література та спогади самої Маргарет Тетчер [3]. Спогади Маргарет Тетчер дають нам уявлення про епоху її життя та роботи, її думки, соціальну атмосферу, британську психологію та ставлення населення до політики прем'єр-міністра.

Значно допомагає всесторонньо вивчити роль політики «залізної леді» в житті Великобританії та її участь у міжнародній політиці Фонд Маргарет Тетчер, який був заснований ще в 1991 році. У ньому містяться виступи, інтерв'ю, мультимедія, а також розсекречені файли, які постійно оновлюються [9].

Перший із трьох томів щоденників Алана Кларка[9], який був членом парламенту Британських консерваторів, описує період падіння політичного

авторитету Маргарет Тетчер та її відставку з поста прем'єр-міністра, при цьому не приховуючи неприязнь до Тетчер.

Важливим джерелом є також і періодична преса: The Independent[38], Harrow Leader [19], Newcastle Evening Chronicle [35], Liverpool Echo [13], The Sunday Life[56].

Зазвичай помірньо-консервативний The Times [31] з переходом в кінці 1970-х років майже відразу зайняла жорстку, протетчерівську лінію практично у всіх питаннях внутрішньої і зовнішньої політики. З таких же позицій виступала і куплена ним ще раніше газета The Sun [30] - одна з найбільш багатотиражних газет країни. Лінію прем'єра активно підтримали і такі впливові традиційно консервативні газети, як Daily Telegraph [12], його недільне доповнення Sunday Telegraph, тижневик The Spectator [53].

Дещо осібно від "протетчерівського" друку стояли такі солідні видання, як Financial Times [44] і The Economist [28]. Прагнучи дотримуватися дистанції і публікуючи як про-, так і антитетчерівські статті, вони в той же час не давали ні найменшого приводу вважати їх виразниками поглядів помірних торі, які так і не змогли знайти свій власний голос у засобах масової інформації.

Що ж стосується друку, який підтримував лейбористів, лібералів, соціал-демократів, були такі солідні, як Observer [10], The Guardian [29], а також тижневик New Statesman [56], популярна Daily Mirror [51], але, по-перше, їх сукупний тираж помітно поступався тиражу перерахованих вище видань, а по-друге, і це головне, їм так і не вдавалося перехопити ініціативу у «протетчерівських» газет і журналів.

Метою дипломної роботи є дослідження теоретичних засад неоконсервативної ідеології у Великобританії та висвітлення основних аспектів внутрішньої політики Маргарет Тетчер, а саме приватизацію державного сектору в економіці та сфері обслуговування, боротьбу з тред-юніонами, реформи у сфері охорони здоров'я та освіти, житлового будівництва, а також спроби налагодження англо-ірландських відносин.

Мета конкретизується наступними **завданнями**:

- проаналізувати джерельну базу дослідження та стан історіографії досліджуваної у роботі проблеми;
- дослідити теоретичні засади неоконсервативної ідеології та практичне втілення її ідей в соціально-економічне життя Великобританії у 1980-х рр.;
- дослідити проблеми, що виникли у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, житлової політики та їх характер, а також показати труднощі, з якими зіткнулися реформатори під час проведення реформ;
- проаналізувати основні принципи та засади внутрішньої політики Маргарет Тетчер в уряді;
- показати наслідки заходів Маргарет Тетчер для Великої Британії;
- проаналізувати причини відставки М. Тетчер з посади лідера та прем'єр-міністра країни.

Методологія дослідження. При написанні роботи авторка дотримувалася принципів об'єктивності й історизму. У роботі також використані спеціальні методи історичного дослідження: історико-порівняльний (використовувався при порівнянні результатів досліджень, точок зору різних дослідників, різних періодів історіографії), історико-системний, описово-розповідний (використовувався при описі фактів подій та персоналій), метод конкретно-історичного аналізу, ретроспективний, структурний, синхронний, проблемно-хронологічний методи.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у тому, що розглядається соціальна політика консервативної партії у 1979-1990 рр., яка насамперед у такій постановці та таких хронологічних рамках не вивчалася. В історіографії більшим або меншим ступенем детально розглянуто процес створення відповідної законодавчої бази, внутрішньо- та міжпартійну боротьбу, яка супроводжувала цей процес, здійснення реформ на практиці та їх значення для подальшого соціально-економічного розвитку країни.

Теоретична і практична цінність роботи полягає у постановці нових теоретико-методологічних проблем вивчення внутрішньої політики урядів Маргарет Тетчер.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання матеріалів, зібраних в процесі написання роботи при подальшому вивченні окреслених питань, на практичних заняттях та у студентських науково-дослідних роботах.

Публікації. Окремі положення дипломної роботи викладено в публікаціях авторки «Приватизація державного сектору в економіці та сфері обслуговування у Великій Британії в 70-х рр. XX ст.» [83], яку подано до друку у Віснику студентського наукового товариства факультету історії, права і публічного управління. – Вінниця, 2020. Вип. XX; «Соціальна політика урядів Маргарет Тетчер у дослідженнях і періодиці» [82], опубліковану в Збірнику наукових праць «Студентські історичні студії» - Житомир, 2021; «Соціальна політика консервативного уряду Маргарет Тетчер у сфері житлового будівництва», яка опублікована у збірнику наукових праць The XXV International Scientific and Practical Conference «Innovative trends of science and practice, tasks and ways to solve them» - Афіни, 2022 [81].

Результати дослідження апробовані на засіданні гуртка з всесвітньої історії історичного факультету Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського, що відбулося 07.09.2022 за темою «Проблеми дослідження персоналії (на прикладі Маргарет Тетчер)».

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, які поділяються на підрозділи, висновків і списку використаної літератури та джерел, що містить 147 позицій . Загальний обсяг тексту складає 97 сторінок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

І. Джерела

1. Загальний виборчий маніфест Консервативної партії 1979 року URL: <http://www.conservativemanifesto.com/1979/1979-conservative-manifesto.shtml>
2. Загальний виборчий маніфест Консервативної партії 1983 року URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/110859>
3. Маргарет Тетчер Виступ в Інституті Фрейзера ("Новий світовий порядок") 8 листопада 1993 р URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/108325>
4. Маргарет Тетчер Виступ на Всесвітній конференції економічного розвитку у Вашингтоні у 1992 році URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/108304>
5. Маргарет Тетчер Виступ на Конференції Консервативних партій 12 жовтня 1984 р. URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/105763>
6. Маргарет Тэтчер Искусство управления государством. Стратегии для меняющегося мира/Пер.с англ. Москва: Алыгана Паблшер, 2003. 504с.
7. Маргарет Тетчер Інтерв'ю для Thames TV *TV Eye* р. 24 квітня 1979 URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/104040>
8. Маргарет Тетчер Прощальна промова на Даунінг-стріт - 28 листопада 1990 URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/108258>
9. Фонд Маргарет Тетчер URL: <https://www.margaretthatcher.org/>
10. Alan Travis Thatcher pushed for breakup of welfare state despite NHS pledge// Observer. November 25, 1989 URL: <https://cutt.ly/EVLgacJ>
11. Building statistics / Department of statistics. Wellington, 1984.
12. Bruce Arnold Margaret Thatcher: a study in power// The Economist Aprile 23, 1984 URL: <https://catalog.hathitrust.org/Record/000496122>
13. Callaghan resign: Thatcher at Palace// Liverpool Echo. May 04, 1979 URL: <https://blog.britishnewspaperarchive.co.uk/wp-content/uploads/sites/9/2020/11/Liverpool-Echo-Its-Maggie.jpg>

14. DES. The Education Reform Act 1980. L., 1980; DES. Better School. L., 1985; DES. National Curriculum 5-16: Consultant Document. L., 1986
15. Diaries by Alan Clark. London, 1993. 416 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=sk4rtzgaKtAC&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ViewAPI&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
16. Education Act 1980 URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1980/20/contents>
17. Education Act 1986 URL: <http://www.educationengland.org.uk/documents/acts/1986-education-act-2.html>
18. Education Act 1988 URL: <http://www.educationengland.org.uk/documents/acts/1988-education-reform-act.html>
19. Election shock for tories// Harrow Leader. May 29, 1987 URL: <https://cutt.ly/TVKVPEV>
20. Employment act 1982 URL: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1982/46/pdfs/ukpga_19820046_en.pdf
21. Employment act 1989 URL: <https://academic.oup.com/ilj/articleabstract/19/1/1/722926?redirectedFrom=PDF>
22. Employment act 1990 URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1990/38/enacted>
23. Gavin Cordon Thatcher regretted snatching milk from school children for two decades//The Independent. May 17, 1987 URL: <https://www.independent.co.uk/archive>
24. Great Britain. Social security advisory committee. Report. L.: HMSO, 1985; Great Britain. National housing committee. A national housing policy. Report of the national housing committee. L.: HMSO, 1980.
25. Great Britain. Stationery office. Government publication: Sectional list. L.: HMSO, 1984; Social security act 1989. L.: HMSO, 1989; Royal commission on National health service. Access to primary care. L.: HMSO, 1979.
26. Health and personal social services statistics for England. L.: HMSO, 1985; ABC of Thatcherism 1979-1989. L.: Fabian soc., 1989; Office of Health Economics. Compendium of Statistics. L., 1987; Building statistics/ Department of statistics.

- Wellington, 1984; Ibid., 1985; Ibid.,1986; Britain 1987. An official handbook. L.: HMSO, 1987; Britain 1988 Britain 1989 Annual abstract of. statistics (Centr. statist. office). L.: HMSO, 1988.
27. Heseltine M. The challenge of Europe: Can Britain win? L., 1990; Lawson N. The view from №11.Memoirs of a tory radical. L., 1994.
28. How Mrs Thatcher smashed the Keynesian consensus//Economist vo.4. 2013 URL: <https://www.economist.com/free-exchange/2013/04/09/how-mrs-thatcher-smashed-the-keynesian-consensus>
- 29.Housing charities attack new right-to-buy bill// The Guardian. April 15 1982. URL: <https://www.theguardian.com/society/2021/nov/04/housing-charities-attack-new-right-to-buy-bill-1982>; Observer. 1970, 1974, 1979- 1989; New Statesman. 1975, 1979, 1983, 1987-1990; New Society. 1971, 1974, 1979-1989; Independent. 1979-1989.
- 30.JACK ROYSTON Margaret Thatcher threw out plans to take away free cartons as she was haunted ‘Milk Snatcher’ nickname// The Sun. December 30, 1988 URL: <https://www.thesun.co.uk/news/2500132/margaret-thatcher-threw-out-plans-to-take-away-free-cartons-as-she-was-haunted-milk-snatcher-nickname/>
- 31.James Kelly Thatcher Triumphant// The Times. June 20, 1983 URL: <https://content.time.com/time/subscriber/article/0,33009,1714244-4,00.html>
- 32.Lord Howell Thatcher's energy plan was derailed – now we are paying a gigantic price// Daily Telegraph. September 26, 1988 URL: <https://cutt.ly/aVKLMVn>
33. Margaret Thatcher’s speech (House of Commons). URL: <http://www.margatetthatcher.org/document/106181>.
34. National Federation of Housing Associations. Inquiry into British Housing: the Evidence. L., 1985; Association of Metropolitan Authorities. Housing Fact. L., 1986;
- 35.Michael Moran Thatcherism and financial regulation// Political Quarterly. 1988. Vol. 1, p. 20-27
URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/toc/1467923x/1988/59/1>; Roger Dale The

- Thatcherite project in education: the case of the City Technology Colleges// Critical social policy. 1989. Vol. 8, p.4-19
36. Northern Ireland (Security). URL: https://hansard.millbanksystems.com/written_answers/1987/may/06/northern-ireland
 37. «Iron Lady» Thatcher welcomed by British// Newcastle Evening Chronicle. May 05, 1979 URL: <https://cutt.ly/9yrY1Yj>
 38. Public health in England: The report of the commission of inquiry into the future development of the Public health function. L., 1988; Secretaries of state for health Wales, Northern Ireland and Scotland. Working for Patients. L.: HMSO, 1989
 39. Parliament Debates. Discrimination. HC Deb10 April1986 vol 95 cc446-63 URL: http://hansard.millbanksystems.com/commons/1986/apr/10/discrimination#S6CV0095P0_19860410_HOC_507
 40. Social security: A guide to income support. L.: DSS, 1989; Reform of social security: Programme for action. L.: HMSO, 1985
 41. Thatcher M. The collected speeches. Bath, 1997. 688 p.
 42. Thatcher M. The Downing street years. London, 1993. 912 p.
 43. Thatcher memoirs Falling from power: Cabinet overboard [memoirs extract] URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/109189>
 44. Thatcher's privatisation drive 'helped fund IRA'// Financial Times. December 30, 1986 URL: <https://www.ft.com/>
 45. The government programme: The economy // Politics today. London, 1988. № 20. P. 420.
 46. The Government's Expenditure Plans 1987/88 to 1989/90... P. 103 – 104
 47. The new era of housing // Politics today. London, 1988. № 19. P. 396.
 48. The Right Approach. A statement of conservative aims. London, 1976; The Right Approach to the economy. London, 1977; Conservative Party. The Conservative Manifesto 1979. London: Conservative Central Office, 1979; The next move forward. The Conservative Manifesto, 1987. London, 1987.

49. The Times Educational Supplement URL: <https://archive.org/details/TESGlobal1986UKEnglish/Oct%2024%201986%2C%20The%20Times%20Educational%20Supplement%2C%20%233669%2C%20UK%20%28en%29/page/n20/mode/1up>
50. The Next Move Forward. The Conservative Manifesto 1987 URL: <http://www.conservativemanifesto.com/1987/1987-conservative-manifesto.shtml>
51. Maggie`s made it!// Daily Mirror. May 04, 1979 URL: <https://goo.su/0Ufn>
52. Housing Act 1980 URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1980/51/contents>
53. The IRA and me//The Sunday Life. January 01 1989. URL: <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/search/results?newspapertitle=Sunday%20Life&page=0>
54. The Iron Lady// The Spectator. September 23, 1980 URL: <http://archive.spectator.co.uk/search?term=margaret+thatcher&first-month=Jul&first-year=1979&last-month=Dec&last-year=1990>
55. Wages act 1986 URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/48/section/1/enacted>
56. Was Margaret Thatcher a good prime minister?// New Statesman. January 11, 1986 URL: <https://www.newstatesman.com/international>

II. Монографії, брошури, багатотомні видання, періодика

57. Байкова, А. Н. Стачка горняков Великобритании. 1984-1985 [Текст] / Отв. ред. Л.Б.Москвин. Москва: Наука, 1988. 193 с.
58. Баран З. А. Кипаренко Г. М. і інші; за ред. Швагуляк М. М. Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки (1945 р.-початок XXI ст): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Алерта, 2011. 700 с.
59. Брайко Д.Н., Ярощук Е.В. Маргарет Тэтчер: женщина - политик// Гендерные реалии 21 века: сборник научных статей. Материалы XI Международных гендерных чтений «Гендерные реалии 21 века ». Ростов-на-Дону, 2014. с. 263-267
60. Бунькова Л. А. Опыт социального реформирования консервативных правительств Маргарет Тэтчер и Джона Мейджора в Великобритании//

- Вестник Нижневартонского государственного университета. 2008. №3. С.1–9.
61. Василик М.А., Вершинин М.С. Політологія:словник-довідник. Москва: Гардарики, 2001. 328 с.
 62. Виноградов В. А. Приватизация в Великобритании: социально-экономический и политический анализ / В. А. Виноградов. Москва: Инион, 2000. 299 с.
 63. Вірченко В. В. Передумови та наслідки соціально-економічних реформ Маргарет Тетчер і Беназір Бхутто// Формування ринкових відносин в Україні. 2011. №6. С.98–102
 64. Воронец, А. А. Реформа образования 1988 г. в Великобритании // Общество, государство и религии в современном мире: материалы круглого стола кафедры истории нового и новейшего времени БГУ, Минск: РИВШ, 2014. С. 42-44
 65. Гаджиев К.С. Консерватизм: современные интерпретации/ К.С. Гаджиев/ Научноаналитический обзор. Москва: ИНИОН АН СССР, 1990. 50 с.
 66. Гаджиев В. С., Перегудов С.П. и др. Современный консерватизм. Москва: «Наука», 1992. 264с.
 67. Головки С. Г. Консервативна політика реформування британського тред-юніонізму у 1980-1990 рр. Київ: Знання, 1999. 25 с.
 68. Головки С. Г. Політика «нових торі» щодо тред-юніонів (1980 - 1990 роки): автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01. Київ, 1999. 27 с.
 69. Горбик В.А. Антирабочая политика правительства консерваторов и положение трудящихся в послевоенной Англии. Киев : Наук, думка, 1974. 112 с.
 70. Гордієнко М. Процес еволюції та політичні перспективи ідеології консерватизму / М. Гордієнко // Політичний менеджмент. 2007. № 5 (26). С. 46–59.
 71. Горянський С.П. Профспілковий рух у Великобританії (1970 – 1990рр). Запоріжжя, 1997. С. 18.

72. Громико А. А. Великобритания. Эпоха реформ. Москва: Весь Мир, 2007. 533 с.
73. Денискина В.Я. Политический портрет М.Тэтчер. Москва: ИНИОН, 1991.
74. Еклешаль Р. «Серцевина» консерватизму / Р. Еклешаль; упоряд. О. Проценко, В. Лісовий /Консерватизм: Антологія. Київ: Смолоскип, 1998. С. 40–64.
75. Замятин Л.М. Горби и Мэгги. Записки посла о двух известных Политиках М. Горбачеве и М. Тэтчер. Москва, 1995. 182 с.
76. Замятин Л. Тэтчеризм //Международная жизнь. Москва: Знание. 1989. №7. С.53–63
77. Камінський М.І. Неоконсервативні реформи кабінету М. Тетчер (кінець 70-х-80-х рр. ХХ ст.)// Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2013. № 10. С.34–37.
78. Керк Р. Основи і принципи консерватизму/ Р. Керк; упоряд. О. Проценко, В. Лісовий/ Консерватизм: Антологія. Київ : Смолоскип, 1998. С. 3–19
79. Кривопапов А. Десять лет спустя // Известия. 7 мая 1989. с.33-37
80. Ландрам Джин Тринадцать женщин, которые изменили мир/ Перевод: Сажнев Н. Ростов-на-Дону: Феникс, 1994. 640 с.
81. Лехкодух Т. Соціальна політика консервативного уряду Маргарет Тетчер у сфері житлового будівництва//Innovative trends of science and practice, tasks and ways to solve them. Афіни. 2022. с. 163-167
82. Лехкодух Т. Соціальна політика урядів Маргарет Тетчер у дослідженнях і періодиці//Студентські історичні студії: Збірник наукових праць. Вип. 10. Житомир. 2021. с. 235-238
83. Лехкодух Т.О. Приватизація державного сектору в економіці та сфері обслуговування у Великій Британії в 70-х рр. ХХ ст// Вісник студентського наукового товариства факультету історії, права і публічного управління. Вип. 20. Збірник наукових праць. Вінниця. 2020. с.98-101
84. Мамонова Ю.Ю. Политические предпосылки неоконсерватизма в Великобритании и США В 1980-е гг.//Наука о человеке: гуманитарные исследования. 2010. № 6. С. 4-7

85. Медведев Д. Тэтчер: неизвестная Мэгги. Москва: РИПОЛ классик, 2009 . 432 с. URL: <https://avidreaders.ru/read-book/tetcher-neizvestnaya-meggi.html?p=1#h1>
86. Невилл Питер Ирландия: История страны/ Питер Невилл; пер. с англ. Н. Омелянов под ред. К. Ковешнокова. Москва: Эскмо; СПб.: Мидгард, 2009. с. 352
87. Нечитайло В. В. Тетчеризм як винятковий феномен на тлі повоєнного політичного розвитку Британії/ В. В. Нечитайло// Політологічні студії. 2013. Вип. 3. С. 111-119
88. Овчинников В. Десятилетие при консерваторах // Правда. 1988. с.14-18
89. Огден Крис Маргарет Тэтчер. Женщина у власти. Москва: Новости, 1992 . 279 с.
90. Остапец Ю. Консерватизм/ Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2011. 810 с.
91. Оукшот М. Що означає бути консерватором. Консерватизм: Антологія. 2-ге вид./ Упор. О. Проценко, В. Лісовий. К.: ВД «Простір», «Смолоскип», 2008. С.44
92. Павлова А. А. Национальная система здравоохранения Великобритании// Международный научный журнал «Инновационное развитие». Москва № 11 (16). 2017. с. 56-60
93. Пенькова К. Черніков Д. Аналіз іноземного досвіду приватизації та управління державними правами власності/ Європейський інформаційно-дослідницький центр. Київ, 2015. 24 с.
94. Перегудов С. П. Отставка Маргарет Тэтчер// Вопросы истории. 1991. №1. С. 13-21
95. Перегудов, С. П. Тэтчер и тэтчеризм [Текст]/ С.П.Перегудов. Москва: Наука, 1996. 298 с.
96. Пивоваров С. Э. Постприватизационное развитие предприятий, комплексов, отраслей / Симон Эльевич Пивоваров. Санкт-Петербург: Питер, 2004. 382 с.

97. Попов В.И. Маргарет Тэтчер: Человек и политик (взгляд российского дипломата). 2-е, доп. изд. Москва: Международные отношения, 2000. 464 с.
98. Попов В.И. Маргарет Тэтчер: Человек и политик (Взгляд советского дипломата). Москва: Прогресс, 1991. 438 с.
99. Салмин, А.М. Политический портрет М. Тэтчер. Москва: ИНИОН, 1982. 121 с
100. Попов, В.И. Премьер / В.И. Попов // Неделя. 1990. №48. с. 15-24
101. Прохорова М. Ю. Концепция неоконсерватизма в Великобритании. Воззрения М. Тэтчер//Актуальные проблемы юридической науки и практики. 2018. с.139-142
102. Сагайдак Ю. Бунт на корабле тори? // Новое время. 1988. №23. с.28-34
103. Салмин А.М. Политический портрет Маргарет Тэтчер. Москва: ИНИОН АН СССР, 1981. 121 с.
104. Слободян В. Консерватизм як ідеологія державотворення: етапи становлення // Державне управління та місцеве самоврядування. 2015. Вип. 3. С. 62-71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2015_3_9
105. Смирнов А.В. Введение в тэтчеризм//Актуальные мировые тренды развития социально-гуманитарного знания. 2017 с. 162-166
106. Соломка О. Зберегти обличчя// Новое время. 2018 URL: <https://nv.ua/ukr/zberehti-oblichchja-2487565.html>
107. Стрижова И. Итоги «жесткого» курса тори// Международная жизнь. 1987. №3. с. 51-58
108. Трубайчук А.Ф. Великобритания: соціально-економічні наслідки «тетчеризму». Київ: Знання. 1988. С.16.
109. Трубайчук А.Ф. Классовая борьба английских шахтёров (1972 – 1985гг). – Київ: Наукова думка. 1988. С.120.
110. Трубайчук А.Ф., Черевко О.С. Особливості соціально-економічної політики британських консерваторів у 1979–1990 рр.// Український історичний журнал. 1999.№2.С.125–133.

111. Трубайчук А.Ф., Черевко О.С. Особливості соціально-економічної політики британських консерваторів у 1979–1990 рр.// Український історичний журнал. 1999.№3.С.88 –96.
112. Тьеріо, Жан Луи. Маргарет Тэтчер: от бакалейной лавки до палаты лордов [Текст] / Жан Луи Тьеріо. Москва: Молодая гвардия, 2010. 520 с.
113. Хатт, А. Британский тред-юнионизм. Краткая история: пер. с англ./ А. Хатт. Москва: Прогресс, 1981. 269 с.
114. Черевко О. С. Маргарет Тетчер та її реформаторська діяльність на чолі консервативного уряду Великої Британії (1979-1990 рр.): дис. канд. іст. наук: 07.00.02. Київ. 2002. с. 195
115. Явнова И. И. Внутриполитическая деятельность консервативного правительства М. Тэтчер 1987–1990гг.// Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы истории и практики. 2015. №12(64). С. 215–217
116. Явнова И. И. Проблемы социального реформирования в политике консервативного правительства М. Тэтчер (1979-1990 гг.): дис. канд. ист. наук.: 07.00.03. Уфа, 2002. с. 169
117. Andy Beckett Promised You A Miracle: UK 80-82/ The Guardian's №8. 2015. URL:<https://www.theguardian.com/society/2015/aug/26/right-to-buy-margaret-thatcher-david-cameron-housing-crisis>
118. Bew P., Patterson H., Teague P. Between War and Peace. The Political Future of Northern Ireland. London, 1997. P. 13.
119. Bloomfield D. Peacemaking Strategies in Northern Ireland. Building Complementarity in Conflict Management Theory. London, 1997. P. 224.
120. Brenda Maddox, Maggie: The First Lady, London 2003, 110. URL: <https://www.amazon.com/Maggie-Brenda-Maddox/dp/0340825456>
121. Carr-Hill R. The Inequalities in health Debate: a critical review of the issues // Journal of Social Policy. 1987. Vol. 16. no. 4. P. 509. URL: <https://cutt.ly/RkfTz33>

122. Colin Jones, Alan Murie *The Right to Buy: Analysis and Evaluation of a Housing Policy*. Wiley. 2006. 264 p. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=JVYpmlZ9BCgC&hl=ru>
123. David Fée *Acknowledging the limits of Thatcherism : Housing policies during the Major years/ Les années John Major 1990-1997*. №7. 2009. p. 233-248 URL: <https://doi.org/10.4000/osb.808>
124. Gamble A. *The Free Economy and The Strong State: The Politics of Thatcherism*. London, 1988. 263 p.
125. Gillard D. *Education in England: a history*. London, 2018 URL: <http://www.educationengland.org.uk/history/chapter15.html>
126. Harris K. *Thatcher*. London, 1988. 248 p.
127. Holmes M. *The First Thatcher Government, 1979-1983*, Brighton, 1985. 182 p.
128. Jenkins P. *Mrs. Thatcher's Revolution. The End of Socialist Era*. London, 1987. 304 p.
129. Jessop B., Bonnett K., Bromley S., Ling T. *Thatcherism: a Tale of Two Nations*. London, 1988. 219 p.
130. John Campbell, *Margaret Thatcher, vol. 1: The Grocer's Daughter*, London/Sydney, 2000, 402 p.
131. John Campbell, *Margaret Thatcher, vol. 2: The Iron Lady*, London 2003; Nick London, "Prime Minister Maggie", television broadcast, 23 September 2003.
132. Kristol Irving. *Reflections of a Neoconservative: Looking Back, Looking Ahead / Kristol Irving*. London: Basic Books, 1983. 336 p.
133. *Margaret Thatcher: prime minister indomitable / edited by Juliet S. Thompson and Wayne C. Thompson*. <https://www.questia.com/read/85710689/margaret-thatcher-prime-minister-indomitable>
134. *Margaret Thatcher: In Victory and Downfall, 1987 and 1990 / E. Bruce Geelho ed, with the assistance of James F. Hobbs*. URL: <https://www.questia.com/read/15091359/margaret-thatcher-in-victory-and-downfall-1987-and>

135. Moore Ch. Margaret Thatcher's resignation : A career that did not die in vain// The Telegraph. 2010. Nov. 22. URL: <http://www.telegraph.co.uk>
136. Observer. 1990. Nov. 25. P.8. URL:<https://www.historic-newspapers.co.uk/old-newspapers/observer/>
137. Parker, David; Martin, Stephen. The impact of UK privatisation on labour and total factor productivity // Scottish Journal of Political Economy: journal 1995. May(vol.42, no.2). URL: <https://ideas.repec.org/a/bla/scotjp/v42y1995i2p201-20.html>
138. Peter Clarke, "The Rise and Fall of Thatcherism", in: London Review of Books, 10 December 1998, 1-12, 3.
139. Pratten, C. F. (1987). "Mrs Thatcher's Economic Legacy". In Minogue, Kenneth; Biddiss, Michael (eds.). Thatcherism: Personality and Politics. Basingstoke: Macmillan Pratten URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-349-18687-7_5
140. Riddell P. The Thatcher Decade: How Britain has changed during the 90s. Oxford, 1989. 236 p.
141. Ross J. Thatcher and friends: The anatomy of the Tory Party. London, 1983. 122 p.
142. Skidelsky R. Thatcherism. London, 1988. 224 p.
143. Stephen Farrall Thatcher helped people to buy their own homes – but the poorest paid the price/ The Conversation №11. 2015. URL: <https://theconversation.com/thatcher-helped-people-to-buy-their-own-homes-but-the-poorest-paid-the-price-50133>
144. Thatcher and Thatcherism. Edition: 2nd. Contributors: Eric J. Evans - Author.Publisher:Routledge.London:2004. URL:<https://www.questia.com/read/107494201/thatcher-and-thatcherism>
145. The Conservative Government 1979-84. Ed. by David S.Bell. London, 1985.
146. Young K., Mason C., Mills E. Urban governments and economic change: The inner city in context. L., 1990. P. 164.

147. Woodhead, Christopher. "The British experience." *Education Next*, vol. 4, no. 3, 2004 URL: <https://cutt.ly/vVScr2d>